

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 1.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.1.3>

УДК 330.3:336.5

О. А. Лаговська,

д. е. н., професор, професор кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку, Державний університет «Житомирська політехніка»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9517-0499>

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ У КРАЇНАХ ПІВНІЧНОЇ ЄВРОПИ

O. Lagovska,

Doctor of Economic Sciences, Professor,

*Professor of the Department of Information Systems in Management and
Accounting, Zhytomyr Polytechnic State University*

STATE AID AS A TOOL FOR IMPLEMENTING STATE SUPPORT POLICY IN NORTHERN EUROPEAN COUNTRIES

Дане дослідження має на меті аналіз динаміки та структурних змін у сфері державної допомоги під час пандемії COVID-19. Стаття висвітлює основні напрями використання державного фінансування країн-членів Європейського Союзу, зокрема країн Північної Європи. Результати дослідження включають аналіз динаміки та структури державної допомоги в країнах Європейського Союзу, визначення основних об'єктів та цілей фінансування. Результати дослідження висвітлюють рівень витрат на державну допомогу в аналізованих країнах (Данія, Литва, Латвія, Фінляндія,

Швеція) у порівнянні із загальними витратами Європейського Союзу. Дослідження базується на даних звітів Європейської комісії про випадки державної допомоги. Автори використовували метод інформаційної вибірки через великий обсяг даних. До вибірки увійшли країни, які займають лідируючі позиції в економіці Північного Європейського Союзу. Для вивчення показників зі звітів використовувався метод аналізу. Методом синтезу згруповано дані та визначено основні напрямки фінансування. Розрахунок динаміки та структури на основі проаналізованих показників дозволив визначити основні зміни у фінансуванні та структурні зрушення. Практичне значення цього дослідження полягає в аналізі застосування інструменту державної допомоги у відповідь на негативні економічні наслідки пандемії, а також інформуванні зацікавлених сторін про використання державних коштів. Теоретична значущість проведеного дослідження полягає у формуванні аналітичної основи для подальших розрахунків щодо оцінки ефективності використання державних ресурсів та проведення подальших досліджень щодо розробки індикаторів та оцінки ефективності інструменту «державної допомоги».

The COVID-19 pandemic has led to a series of negative consequences for the economies of countries worldwide. This research aims to analyze the dynamics and structural changes in the field of state aid during the COVID-19 pandemic. The majority of studies are dedicated to analyzing the consequences of the COVID-19 pandemic for the economies of countries worldwide. However, a small number of studies examine the application of government support tools during the coronavirus crisis. The article highlights the main directions of using state funding by European Union member countries, particularly those in Northern Europe. The research results include an analysis of the dynamics and structure of state aid in European Union member countries, identification of key objects and goals of funding. The research results illuminate the level of expenditures on state aid in the analyzed countries (Denmark, Lithuania, Latvia, Finland, Sweden) in comparison to the overall expenditures of the European Union. The study is based on data from reports by the European Commission on cases of government aid. The authors used the information sampling method due to the large volume of data. The sample included countries that hold leading positions in the Northern European Union's economy. The analysis method was used to study the indicators from the reports. The synthesis

method grouped the data and identified the main directions of financing. The calculation of dynamics and structure based on the analyzed indicators allowed us to determine the main changes in financing and structural shifts. The practical significance of this study lies in the analysis of the application of the state aid instrument in response to the negative economic consequences of the pandemic, as well as informing stakeholders about the use of public funds. The theoretical significance of the conducted research lies in forming an analytical basis for further calculations regarding the assessment of the efficiency of using state resources and conducting further studies on the development of indicators and assessment of the effectiveness of the "state aid" instrument.

Ключові слова: *грант, державна допомога, державна підтримка, державна політика підтримки, субсидія.*

Keywords: *grant, government aid, government support, government support policy, subsidy.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасному світі питання державної допомоги стає все більше актуальним у контексті формування та реалізації ефективної політики державної підтримки. Зокрема, актуальність даного поняття все більше стала розглядатися внаслідок найбільш кризового явища за останнє десятиліття – пандемії COVID-19. Яка спричинила серйозні виклики для економік та суспільства, а державна допомога стала ключовим інструментом у боротьбі з економічними та соціальними наслідками пандемії, через трансформацію рамок для її надання, що було запроваджено Європейським Союзом з метою негайної підтримки бізнесу у багатьох галузях діяльності.

Тимчасові рамки надання державної допомоги були прийняті 19 березня 2020 року, щоб дозволити державам-членам використовувати повну гнучкість, передбачену правилами державної допомоги для підтримки економіки в контексті спалаху коронавірусу. Як було оголошено в травні 2022 року, тимчасові рамки державної допомоги COVID не будуть продовжені після поточної дати закінчення 30 червня 2022 року, за деякими винятками. Зокрема,

заходи з підтримки інвестицій і платоспроможності можуть бути запроваджені до 31 грудня 2023 року [8].

Таким чином, тимчасові рамки надання державної допомоги дозволили значно розширити структуру отримувачів та об'єктів допомоги, що сприяло підтримці економіки держав на прийнятному рівні та гнучкому подоланню кризи.

Країни Північної Європи, такі як Норвегія, Данія, Швеція та Фінляндія, славляться своїм високим рівнем соціального забезпечення та економічного розвитку, тому дослідження функціонування такого інструменту державної підтримки як державна допомога у цих країнах є актуальною. Особливо, цікавим є дослідження обсягів та структури державної допомоги у країнах Північної Європи під час дії тимчасових рамок, пов'язаних із пандемією COVID-19. Оскільки, дослідження обсягів наданої допомоги дозволяє оцінити ефективність заходів, вжитих у цих країнах для забезпечення фінансової стабільності та підтримки громадян та бізнесу. А також, для розуміння та вдосконалення стратегій управління державною допомогою в умовах надзвичайних ситуацій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Коронавірусна криза стала одним із найбільш популярних предметів обговорень у суспільстві. Експерти, політики, аналітики та науковці жваво дискутують щодо можливих середньо- та довгострокових наслідків пандемії. Дослідження впливу COVID-19 на економічне життя суспільства знайшло своє відображення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Федик М., Грицюк Н., Сак Т., Макалюк І., Долбнева Д., Дворська І., Манн Р. В., Баранов Г., Ткаченко А., J.O. Chikwem, Zervoyianni A., Dimelis S., Livada A. та ін.

Зокрема, у своїй праці J.O. Chikwem та ін. [6] зазначають, що пандемія коронавірусу спричинила хаос для економік як розвинених країн, так і країн, що розвиваються. На думку науковців основними наслідками пандемії для економіки стали: падіння цін на деякі товари та послуги, а також ресурси;

виведення міжнародних інвестицій з країн, що розвиваються; зниження вартості національних валют у багатьох країнах призвело до збільшення зовнішніх запозичень; проблеми з погашенням зовнішніх боргів та сплатою відсотків; скорочення бюджету; зростання державного боргу та дефіцит бюджету; зростання рівня безробіття; банкрутство компаній; коливання на фондовому ринку (падіння акцій); зростання сектору цифрової та електронної комерції [6].

Натомість Федик М. у своєму дослідженні виділяє ряд макроекономічних наслідків впливу пандемії, зокрема: 1) інфляція, яка знецінює людські заощадження; 2) падіння цін на нафту; 3) спад виробництва; 4) зростання світового рівня безробіття; 5) уповільнення темпів росту світової торгівлі; 6) порушенням функціонування світової транспортної системи; 7) збільшення державних видатків на фінансування охорони здоров'я та виготовлення медичних виробів у цілому світі [5, с.45].

А підхід Грицюк Н. та Сак Т. [1] базується на думці, що вплив COVID-19 може призвести до довгострокового характеру зрушень на світових товарних ринках і виділяють такі: 1) збільшення транспортних витрат; 2) розвиток інтернет-торгівлі та логістики доставок; 3) зменшення урбанізації або уповільнення її розвитку; 4) нові можливості для національного виробника; 5) зростання заміщення серед товарів; 6) зміна поведінки споживачів [1, с. 37-38]. Водночас Долбнева Д. узагальнює результати аналізу щодо наслідків пандемії та наводить такі: падіння темпів економічного зростання провідних країн світу; падіння індексу бірж; зниження цін на нафту; уповільнення розвитку ринків металів; нестача продуктів і комплектуючих з Китаю; зниження доходів авіакомпаній та морського транспорту; погіршення стану туристичної індустрії; зменшення доходів населення; криза готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, сфери послуг; збільшення обсягів виробництва фармацевтичної промисловості; зростання прибутків ігрової та освітньої індустрії; попит інвесторів на менш ризиковані активи [3, с. 22-23].

Отже, ми бачимо, що дослідження впливу пандемії на економіку та надання прогнозів щодо майбутніх темпів економічного зростання широко досліджуються науковцями в різних куточках світу. Ми спостерігаємо схожість певних думок, а також виокремлення найбільш важливих проблемних питань, що виникли в результаті пандемії: уповільнення темпу зростання економіки; інфляція, підвищення рівня безробіття; спад виробництва; зростання рівня дефіциту бюджету; банкрутство. Виникнення таких проблем потребує реальних рішень та інструментів, що могли б мінімізувати негативний вплив пандемії, яка продовжується, в середньостроковій перспективі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Головні цілі дослідження полягають у дослідженні основних об'єктів державної допомоги, їх структури та динаміки у період коронакризи у країнах Північної Європи та основних напрямків фінансування.

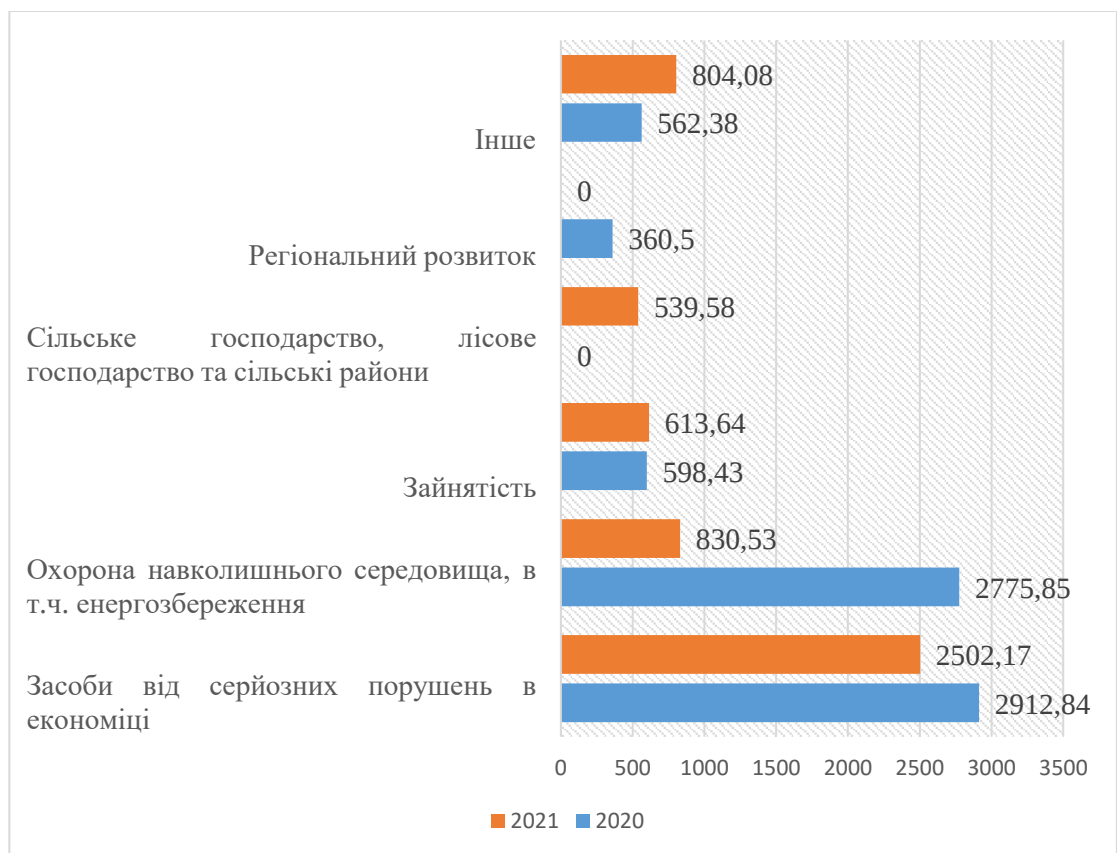
ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Пандемія COVID-19 спричинила реальну загрозу для економік багатьох країн світу. Її швидке поширення поставило у глухий кут уряди багатьох країн світу, в т.ч. світових лідерів. У Європейському Союзі було запроваджено тимчасові рамки надання державної допомоги постраждалим економікам країн-членів. В загальному політика державної допомоги у Європейському Союзі передбачає застосування жорстких рамок її надання, оскільки за своєю суттю розглядається як загроза для конкуренції. Однак, такі кризові явища як світова пандемія змусили керівництво Європейського Союзу переглянути існуючі норми та значно послабити умови надання підтримки та значно розширити коло її отримувачів. Також, було значно скорочено час на оброблення заявок Європейською Комісією про державну допомогу. Що значно пришвидшило її отримання реципієнтом.

За новими правилами допомоги могли отримати підприємства усіх розмірів (від мікро підприємств до великих суб'єктів господарювання). Подати заявку на отримання державної допомоги могли суб'єкти

підприємництва із різних галузей діяльності. Однак, перевага все ж надавалася для найбільш постраждалих секторів. Зокрема, для сфери туризму, готельно-ресторанного бізнесу, пасажирського авіа та залізничного транспорту, тощо. Велика кількість країн використовувала гранти для здійснення досліджень та розробок у сфері медицини з метою подолання наслідків пандемії.

Загальний обсяг державної підтримки заходів у Данії у 2021 році складає 5,29 млрд євро, тоді як у 2020 році ця сума сягала 7,21 млрд євро. Визначені суми були надані у вигляді прямих грантів, пільгових процентних ставок, податкових пільг. Основні об'єкти допомоги представлені на рис. 1.

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 138; 10, с. 125]

Рис. 1. Основні об'єкти державної допомоги у 2020-2021рр. у Данії, млн євро

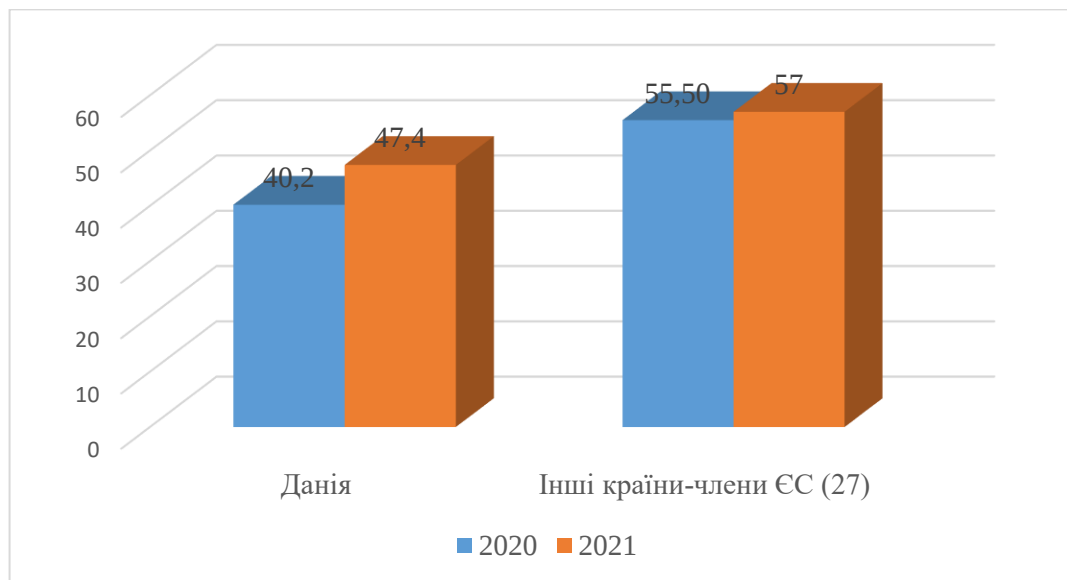
Як видно із рис. 1. лідируючі позиції протягом аналізованого періоду займають Засоби від серйозних порушень в економіці – 2502,17 млн євро у 2021 році (47,3%), тоді як у 2020 році – 2912,74 млн євро (40,4%). У сумарному еквіваленті дана стаття є меншою у порівнянні з минулим роком, оскільки відбулося зменшення загальної суми фінансування Данії у 2021 році. Однак, у відсотковому співвідношенні помітно, що обсяг витрат по цій статті

підвищився, що може свідчити про наявність серйозних порушень в економіці країни унаслідок пандемії.

Про це можна впевнено стверджувати, так як даний об'єкт допомоги визначається як виняткова, тимчасова криза, яка має значний вплив та впливає на економіку всієї країни, а не окремий регіон чи галузь.

Також, фінансування здійснювалося і на об'єкти, що є звичними для фінансування за рахунок державних ресурсів: охорона навколишнього середовища (найбільше це зелена енергетика) – 15,7% (2021р.), зайнятість населення – 11,6% (2021р.), сільське господарство – 10,2%, регіональний розвиток – 5%, інше – 15,2% (2021р.) у загальній сумі витрат.

Враховуючи економічну кризу, що була спричинена пандемією COVID-19 з початку 2020 року та упродовж 2021 року, необхідним була швидка реакція уряду з метою підтримки економічного добробуту на прийнятному рівні. У зв'язку з цим було запроваджено значні суми державних виплат, направлені на боротьбу із її наслідками. На рис. 2. представлено інформацію про розмір витрат державної допомоги направлених на ліквідацію наслідків COVID-19.

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 139; 10, с. 126]

Рис. 2. Витрати державної допомоги у Данії при пандемії COVID-19 у співвідношенні з витратами на державну допомогу в цілому по країнам ЄС

У 2020 році розмір фінансування на засоби боротьби, пов'язані із наслідками пандемії склали 3114,5 млн євро або як показано на рис. 2 – 40,2% в загальній сумі отриманої державної допомоги Данією від уряду ЄС. Тоді як, у 2021 році обсяги фінансування мали тенденцію до зростання та складають 47,4% від сукупної суми отриманої допомоги або 2504,8 млн євро. У порівнянні з часткою витрат на державну допомогу на рівні ЄС помітно, що обсяги фінансування майже на одному рівні. Тобто рівень державних витрат Данії майже рівний із рівнем витрат на боротьбу з наслідками пандемії в цілому по ЄС, що може свідчити про серйозні негативні порушення в економіці країни.

У Латвії загальний обсяг фінансування у 2021 році становить 930 млн євро, що перевищує показник минулого року на 20 млн євро. Серед основних об'єктів державної допомоги виділено наступні (рис. 3).

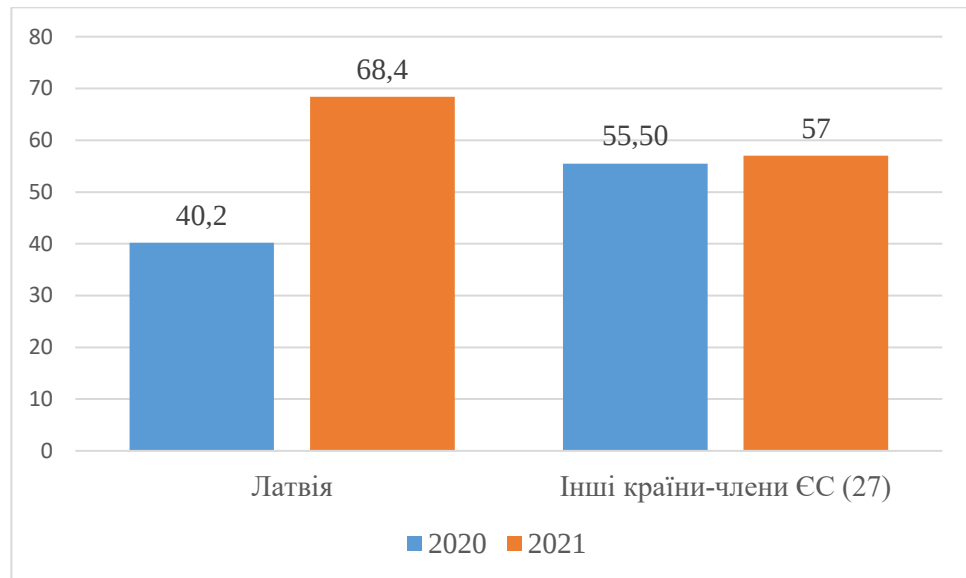

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 192; 10, с. 161]

Рис. 3. Основні об'єкти державної допомоги у 2020-2021рр. у Латвії, млн євро

Дані рис. 3 свідчать, що найбільшим об'єктом допомоги у 2021 році є Засоби від серйозних порушень в економіці – 636,12 млн євро (68,4%), що вказує на значні проблеми в економіці Латвії, які спричинені наслідками пандемії. Також, серед виділених об'єктів присутні – охорона навколишнього середовища – 68,82 млн євро, регіональний розвиток – 163,68 млн євро та інші об'єкти – 254,32 млн євро.

Якщо говорити про загальну суму витрат, яка пов'язана із боротьбою з наслідками COVID-19, то вони становлять 639,6 млн євро. Співвідношення витрат на державну допомогу у Латвії у 2020 та 2021 роках, а також у порівнянні з загальними витратами ЄС на державну допомогу зображені на рис. 4.

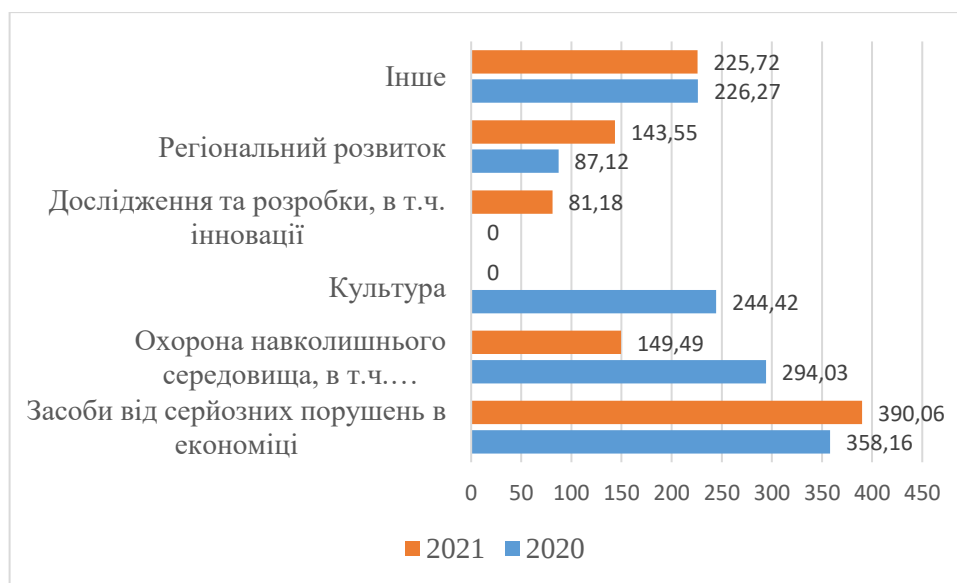
Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 193; 10, с. 162]

Рис. 4. Витрати державної допомоги у Латвії при пандемії COVID-19 у співвідношенні з витратами на державну допомогу в цілому по країнам ЄС

Як показує рис. 4 обсяги витрат спрямованих на боротьбу із наслідками пандемії у 2021 році показують значний рівень зростання, що дозволяє зробити висновок про суттєві складнощі з ліквідністю та платоспроможністю суб'єктів господарювання у Латвії. У порівнянні з загальними обсягами допомоги, що були виділені на рівні ЄС видно, що урядом Латвії було виділено навіть більше, що теж вказує на значні негативні наслідки.

У Литві ситуація з витратами на державну допомогу, особливо, пов'язану із засобами боротьби із наслідками пандемії у 2021 році показує зростання цього показника, що також, може свідчити про довгостроковий характер порушень в економіці країни. Загальний обсяг державного фінансування у 2021 році становить 990 млн євро, що менше показника попереднього періоду на 220 млн євро. Зменшення даного показника зумовлене значним зниженням обсягу державної підтримки по певним об'єктам допомоги, зокрема

фінансування культури найбільшим чином (-20,2%). Основні об'єкти державної підтримки у Литві зображені на рис. 5.

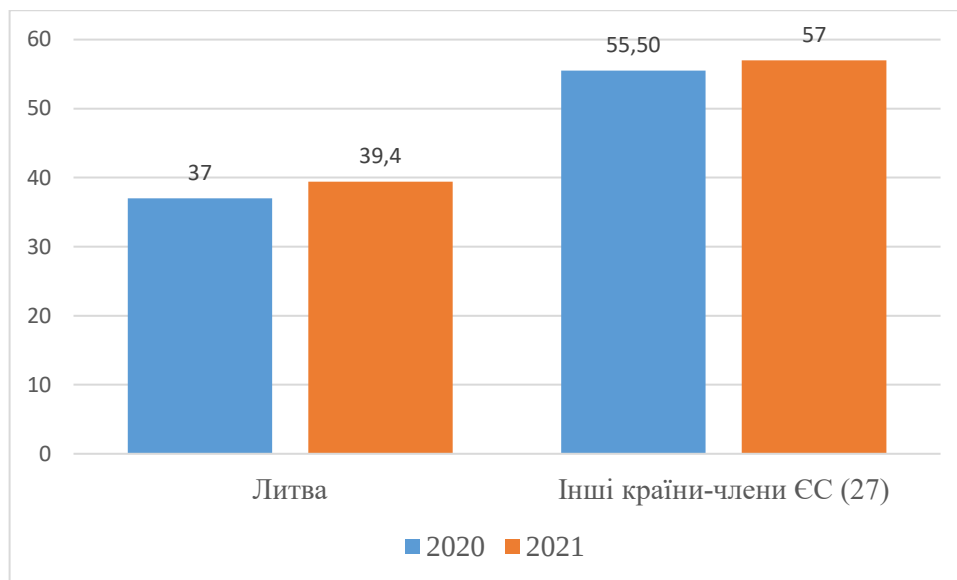

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 183; 10, с. 155]

Рис. 5. Основні об'єкти державної допомоги у 2020-2021рр. у Литві, млн євро

Як видно із рис. 5 зростання державних витрат на підтримку спостерігається за такими об'єктами як: засоби від серйозних порушень в економіці (+9,8%), дослідження та розробки (+8,2%), регіональний розвиток (+7,3%) та інше (+4,1%). Тоді як по інших параметрах спостерігається зниження обсягів фінансування. Зростання витрат на дослідження та розробки можна пов'язати із необхідністю проведення досліджень спрямованих на боротьбу із хворобою, спричиненою COVID-19. Проте, загалом по країні спостерігається зниження загального обсягу фінансування на 220 млн євро (-18,18%), що може свідчити про наявну позитивну динаміку з відновлення економіки у певних секторах.

Витрати у Литві, які безпосередньо пов'язані із COVID-19 зображено на рис. 6.

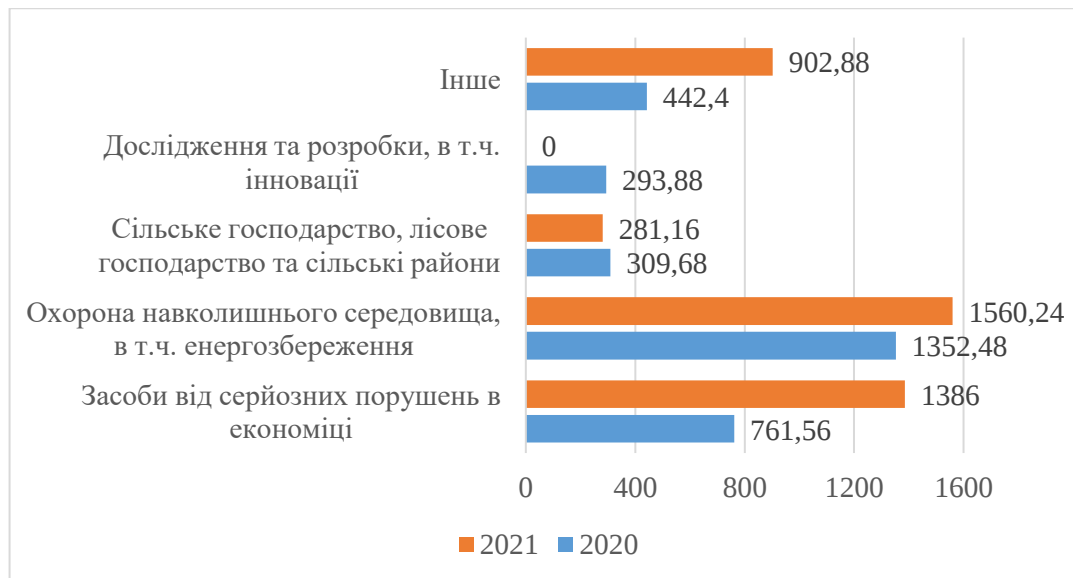

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 184; 10, с. 156]

Рис. 6. Витрати державної допомоги у Литві при пандемії COVID-19 у співвідношенні з витратами на державну допомогу в цілому по країнам ЄС

Згідно з рис. 6 витрати, що безпосередньо спрямовані на боротьбу із економічними наслідками пандемії у 2021 році показують незначне зростання у порівнянні з попереднім періодом, що може мати позитивний характер, оскільки рівень витрат зростає поступово. Також, у порівнянні із загальним рівнем витрат по ЄС, витрати у Литві мають порівняно невеликий обсяг, що може вказувати на наявність порушень в економіці, однак, вони не мають серйозний загрозливий вплив.

Для Фінляндії обсяг державного фінансування у 2021 році становить 3960 млн євро., що переважає аналогічний показник минулого року на 25,32%. Тобто, помітно зростання витрат на четвертину, що може вказувати на необхідність підтримки у все більшому обсязі важливих об'єктів у країні. Зокрема, помітним є фінансування заходів від серйозних порушень в економіці. Структура основних об'єктів фінансування у Фінляндії представлена рис. 7.

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 151; 10, с. 134]

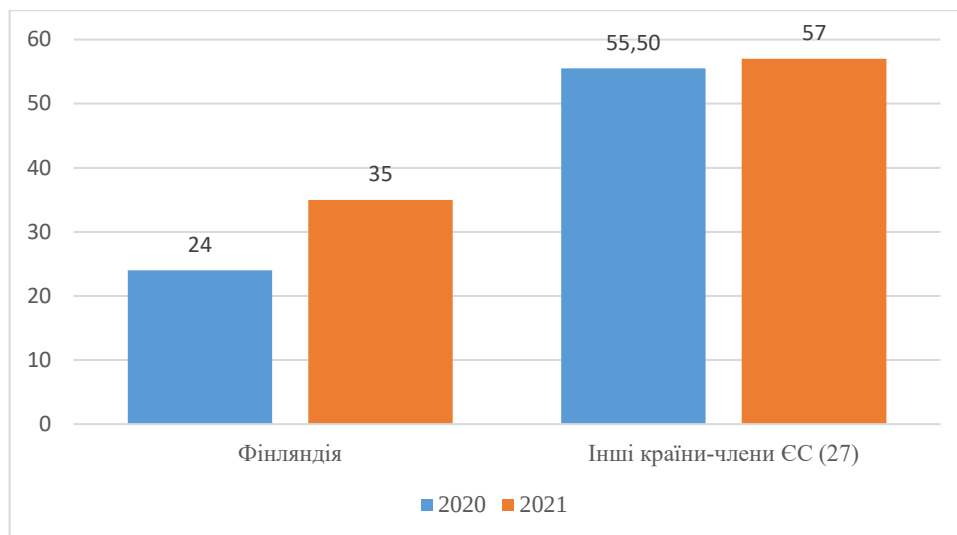
Рис. 7. Основні об'єкти державної допомоги у 2020-2021рр. у Фінляндії, млн євро

Відповідно до рис. 7 помітно зростання фінансування на такі об'єкти: засоби від серйозних порушень в економіці (+624,44 млн євро), охорона навколишнього середовища (+207,76 млн євро) та інше (+460,48 млн євро). По іншим об'єктам спостерігається динаміка до зниження – дослідження та розробки (-293,88 млн євро), сільське господарство (-28,52 млн євро).

З даної динаміки можна зробити висновок, що наслідки пандемії для економіки Фінляндії мали доволі негативний характер, оскільки спостерігається зростання виплат саме на підтримку ліквідності та платоспроможності бізнесу в умовах надзвичайних ситуацій.

На рис. 8. представлено інформацію про розмір витрат державної допомоги направлених на ліквідацію наслідків COVID-19.

Згідно з даними рис. 8 помітно, що обсяг витрат спрямованих на боротьбу із наслідками пандемії у 2021 році показують незначне зростання у порівнянні з попереднім періодом. Таку динаміку можна оцінити з одного боку як позитивну, через поступове зростання витрат, однак, з іншого боку, підвищення витрат за даним об'єктом може говорити про довгостроковий характер порушень в економіці, які проявили себе у 2021 році. У порівнянні із загальним рівнем витрат по ЄС, витрати у Фінляндії мають порівняно невеликий обсяг.

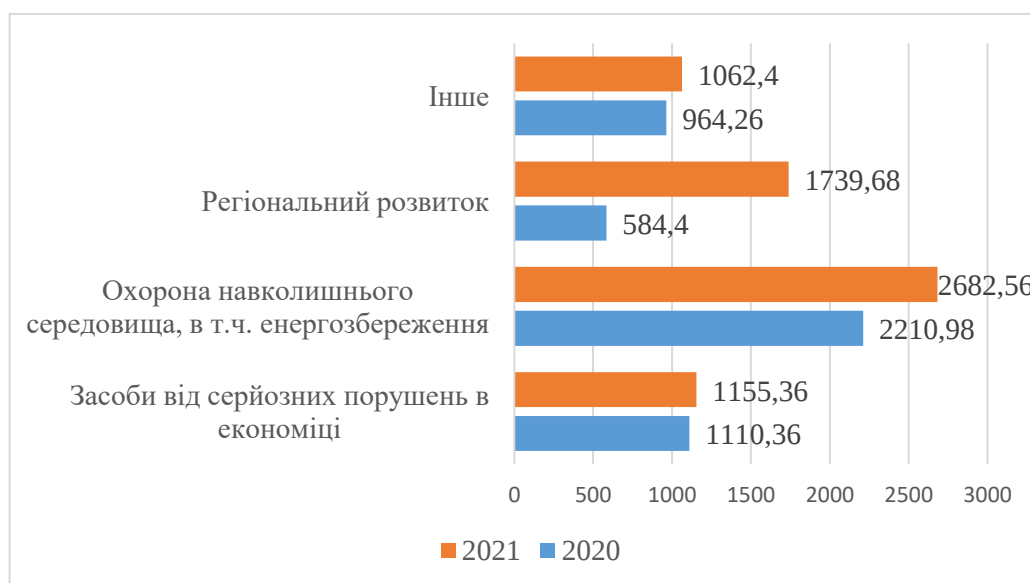

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 152; 10, с. 135]

Рис. 8. Витрати державної допомоги у Фінляндії при пандемії COVID-19 у співвідношенні з витратами на державну допомогу в цілому по країнам ЄС

Загальний обсяг державного фінансування у Швеції становить 6640 млн євро у 2021 році, що перевищує показник попереднього періоду на 1770 млн євро. Така динаміка зумовлена незначним зростанням витрат на засоби від серйозних порушень в економіці та регіональний розвиток в країні.

В цілому структура об'єктів державної допомоги у Швеції представлена на рис. 9.

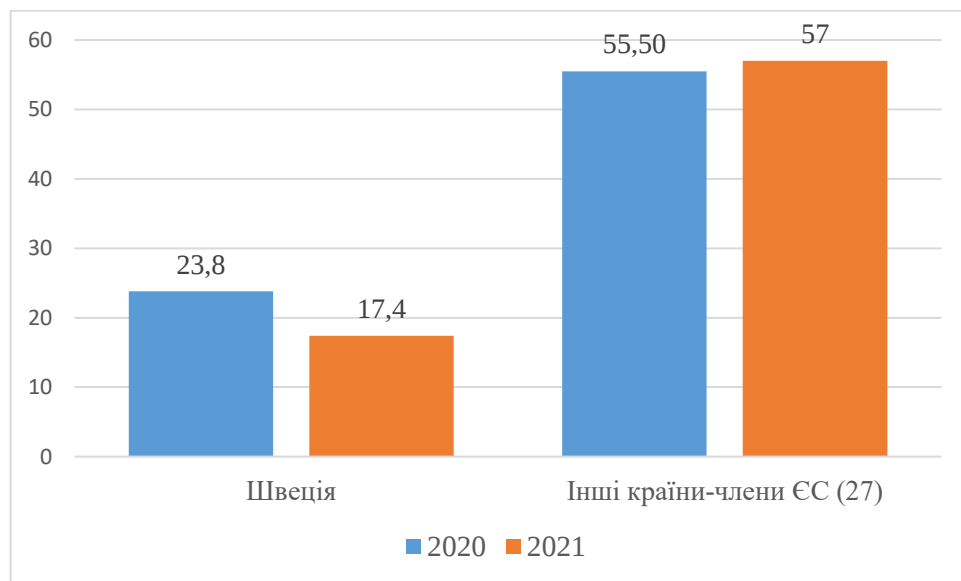

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 224; 10, с. 185]

Рис. 9. Основні об'єкти державної допомоги у 2020-2021рр. у Швеції, млн євро

Відповідно до даних рис. 9 помітно, що витрати на засоби від серйозних порушень в економіці присутні у структурі об'єктів допомоги в країні, однак, займають не основне місце (17,4%). Це може свідчити про наявність негативних змін в економіці країни, але вони мають несуттєвий характер, що може говорити про ефективність запроваджених протиепідемічних заходів, які дозволили функціонувати економіці стабільно. Також, видно зростання обсягу фінансування на регіональний розвиток (+1155,28 млн євро), що вказує на певну економічну стабільність в країні, яка дозволяє спрямовувати державні ресурси на розвиток регіонів у державі.

Витрати у Швеції, які безпосередньо пов'язані із COVID-19 зображено на рис. 10.

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 225; 10, с. 186]

Рис. 10. Витрати державної допомоги у Швеції при пандемії COVID-19 у співвідношенні з витратами на державну допомогу в цілому по країнам ЄС

Як видно із рис. 10 витрати направлені на боротьбу з економічними наслідками пандемії у 2021 році показують позитивну динаміку до зменшення, що може говорити про високий запас міцності економіки Швеції та стабілізацію економічного життя держави у найбільш вразливих секторах до карантинних заходів. Також, у порівнянні із загальними витратами в ЄС, обсяг

витрат у Швеції як у 2020 році, так і 2021 році показує достатньо низький рівень, що вказує на позитивну динаміку економічного життя в країні.

ВИСНОВКИ

В цілому, застосування державної допомоги, як інструменту реалізації політики державної підтримки у практиці ЄС, показує досить позитивні результати. Як видно, з аналізу фінансування, у більшості країн-членів спостерігається позитивна динаміка до стабілізації економічних процесів в уражених секторах економіки.

Проте, питання оцінки ефективності надання державної допомоги є суперечливим за своєю суттю, оскільки фінансування залежно від своєї форми не завжди прямо надається суб'єкту господарювання. Наприклад, така форма державної допомоги як надання пільгових кредитів, гарантій чи знижених відсоткових ставок полягає в тому, що державні кошти направляються до банківської установи, а не прямо до підприємства. Тому постає питання чи скористається бізнес такою можливістю чи ні. Фактично ми маємо ситуацію, коли кошти витрачені, а імовірність отримання корисного ефекту від такого заходу є значно нижчою, порівняно з тими формами допомоги, що прямо надходять у використання суб'єкта господарювання (такі як гранти, покриття постійних витрат, зниження податкового навантаження тощо).

Ми вважаємо, що оцінювати ефективність державної допомоги необхідно шляхом розподілу форм її надання на ті, що надаються прямо для бізнесу, та ті, що надаються через посередників – непрямо. Окрім того, оцінювання ефективності державної допомоги потребує застосування показників, які б дозволили аналітично визначити результативність заходу, що в майбутньому дозволить використовувати їх як базис для виділення найоптимальніших форм надання державної допомоги, що дозволять використовувати державні ресурси ефективно.

Оцінка ефективності надання державної допомоги суб'єктам господарювання має враховувати комплекс показників, які б відображали не лише фінансові аспекти, але і вплив на соціально-економічний розвиток.

Зокрема, до таких показників можна віднести: збільшення обсягів виробництва та обігу товарів (послуг); створення нових робочих місць; збільшення обсягів інвестицій в країну; оцінка фінансової стійкості суб'єктів господарювання; рівень інноваційності; показники екологічної ефективності; показники ефективності використання державних коштів.

Застосування економічних, соціальних та екологічних показників у взаємодії дозволить надати комплексну оцінку, наскільки успішно державна допомога впливає на розвиток суб'єктів господарювання. А оцінка їх динаміки може допомогти в управлінні та вдосконаленні стратегій державної підтримки для досягнення максимальної користі для економіки та суспільства.

Література

1. Грицюк Н., Сак Т. Вплив пандемії COVID-19 на світову економіку. *Економічний простір*. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-6> (дата звернення: 12.12.2024).
2. Дворська І. Наслідки впливу пандемії covid-19 та відновлення туризму у регіонах світу. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 4(18). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4\(18\)-248-262](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4(18)-248-262) (дата звернення: 01.01.2024).
3. Долбнєва Д. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Проблеми економіки*. 2020. № 1(43). С. 20–26. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-20-26> (дата звернення: 12.12.2024).
4. Манн Р. В., Баранов Г. О., Ткаченко А. А. Вплив COVID19 на світову економіку: аналітика і перспективи. *Економіка і організація управління*. 2023. № 1. С. 26–33. URL: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.3> (дата звернення: 01.01.2024).
5. Федик М. Макроекономічні наслідки впливу пандемії COVID-19 на світову економіку. *Економіка та держава*. 2021. № 7. С.40. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.7.40> (дата звернення: 12.12.2024).

6. Chikwem J., Chikwem U., Chikwem S. Impact of COVID-19 pandemic on the economy. *Lincoln University Journal of Science*. 2021. no. 10. P. 18–28.
7. Zervoyianni A., Dimelis S., Livada A. Economic Sentiment and the Covid-19 Crisis: Evidence from European Countries. *Applied Economics*. 2022. P. 1–18. URL: <https://doi.org/10.1080/00036846.2022.2061903> (date of access: 01.01.2024).
8. Temporary Framework. *Competition Policy*. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en (date of access: 02.01.2024).
9. European Commission. State aid Scoreboard 2022. 2023. P. 1–226. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2023-06/state_aid_scoreboard_note_2022.pdf (date of access: 03.01.2024).
10. European Commission. State aid Scoreboard 2021. 2022. P. 1–189. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2023-04/state_aid_scoreboard_note_2021.pdf (date of access: 03.01.2024).

References

1. Hrytsiuk, N., and Sak, T. (2021), “Impact Of The Covid-19 Pandemic On The Global Economy”, *Economic scope*. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/165-6>.
2. Dvorska, I. (2023), “Consequences of the impact of the covid-19 pandemic and the recovery of tourism in the regions of the world”, *Scientific innovations and advanced technologies*, Vol. 4(18). [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4\(18\)-248-262](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4(18)-248-262).
3. Dolbneva, D. (2020), “The Impact of COVID-19 on the World’s Economies”, *The Problems of Economy*, vol. 1(43), pp. 20–26. <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-1-20-26>.
4. Mann R. V., Baranov G. O. and Tkachenko A. A., (2023), “Impact of COVID19 on the world economy: analytics and perspectives”, *Economics and*

management organization, vol. 1, pp. 26–33. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2023.1.3>.

5. Fedyk, M., (2021), “Macroeconomic Consequences Of The Impact Of The Covid-19 Pandemic On The Global Economy”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 7, pp. 40, . <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.7.40>.

6. Chikwem J., Chikwem U. and Chikwem S., (2021), “Impact of COVID-19 pandemic on the economy”, *Lincoln University Journal of Science*, vol. 10, pp. 18–28.

7. Zervoyianni A., Dimelis S. and Livada A., (2022), “Economic Sentiment and the Covid-19 Crisis: Evidence from European Countries”, *Applied Economics*, pp. 1–18. <https://doi.org/10.1080/00036846.2022.2061903>.

8. European Commission (2022), “Competition Policy. The State Aid Temporary Framework”, available at: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en (date of access: 02.01.2024).

9. European Commission (2023), “State aid Scoreboard 2022”, pp. 1–226. available at: https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2023-06/state_aid_scoreboard_note_2022.pdf (date of access: 03.01.2024).

10. European Commission, (2022), “State aid Scoreboard 2021”, pp. 1–189. available at: https://competition-policy.ec.europa.eu/system/files/2023-04/state_aid_scoreboard_note_2021.pdf (date of access: 03.01.2024).

Стаття надійшла до редакції 04.01.2024 р.